

S ajandivahetusel kerkis Kadrinas päevakorralt kohaliku kooli loomine.

Nii sündis Kadrina HARIDUSSELTS

Kihelkonnakooli asutamise mõtet propageeris sinne pastor Joh. Luther. Tema mõttekaaslasteks olid Undla vallavalitsuse liikmed eesotsas kirjutaja Aleksander Krimmiga, kes püüdis selles ettevõtmises rahvast igati kaasa tõmmata. 1902. aasta sügisel alustaski kool tööd. See sai tegutseda vaid ühe aasta, sest valdade toetus jäi ebapiisavaks. Et kooli majandada, oli vaja luua organisatsioon, kes selle hooldamise enda õlule võtaks. Nii hakati hellitama kohaliku hariduseltsi moodustamise mõtet.

Seltsi sünniks soodne aeg tekkis alles 1906. aastal, mil revolutsiooniga kaasnevad poliitilised vabadused andsid võimaluse noorsookasvatuse ja hariduseltsi loomiseks. Kohe organiseeris Joh. Luther nn. koolisõprade ringi. Sellest pidi kujunema tulevase seltsi tuumik. Asjade kiirendamiseks võtsid ringi liikmed oma koosolekul 26. juulil 1906. vastu otsuse asuda esialgu tööle Tartu Noorsookasvatuse Seltsi Kadrina haruseltsina. Selleks saadi vormiline luba pärast pikka asjaajamist alles 23. oktoobril 1906. Haruseltsi liikmete registreerimisraamatu põhjal oli seltsil 11 asutajaliiget. Peale kadrinlaste kuulusid nende hulka ka ümberkaudsete külakoolide õpetajad. 1906. aasta jooksul kasvas seltsi liikmete arv 150-ni.

Haruseltsi töö pikka rahuldust oma liikmetele ei pakkunud, sest praktiliste vajaduste lahendamisel kippusid abiseltsi ette jääma mitmed tõkked. Nii võttiski 1907. aasta algul üldkoosolek vastu otsuse taotleda endale iseseisvus. Põhikirja töötas välja eestseisus ja saatis kinnitamiseks kubermanguvalitsusele. Lõplikult vormistatuna jõudsid dokumendid seltsile tagasi 16. mail 1907. Sellega olid sünniraskused lõpuks ületatud. Esialgselt sai lühikeseks ajaks seltsi esimeheks kohalik kõster Joosep Silak, tema järglaseks pikkadeks aastateks Aleksander Krimm.

Kohaliku hariduseltsi vastu tundis ümbruskond üsna elavat huvi. Esimese kümne aasta jooksul püsis liikmete arv enamasti kaheksa piires, ulatudes mõnel aastal isegi kolmesajani. Tegevuspiirkond haaras algselt kogu kihelkonna, välja arvatud Palmse vald, kus kohapeal tegutses oma hariduselts. Pärast 1917. aastat, mil seltside moodustamine võttis suure ulatuse, jäi Kadrina tööpiirkonnaks selle lähim ümbrus. Ka liikmete arv kahanes.

Kohe pärast seltsi moodustamist langes töö põhiraaskus oma kooli majandamisele. Kooli tarbeks üüriti ruumid ja nende eest maksti aastas 250 rubla. Selts maksis õpetajate palgad, muretsetes õppevahendid, kütte ja valgustuse. 1907. aasta aruande järgi moodustas õpilastelt saadud õpperaha, nn. kostiraha näpilt poole kuludest. Ülejäänud tuli seltsil muudest sissetulekutest juurde panna. Seltsi liikmemaksud olid suhteliselt väikesed, meestel 2 rubla, naistel 50 kopikat aastas. Märkimisväärset kasumit andsid seltsi korraldatud näitemüügid ja peoõhtud. Neist viimased toimusid peaaegu iga kuu.

Isetegevusega olid seotud paljud seltsi liikmed. Aktiivselt töötas pidutoimkond, kelle ülesandeks oli ürituste organiseerimine, repertuaari valik ja kokkuvõtete tegemine. Pidutoimkonna säilinud materjalidest võib järeldada, et seltsil oli oma sega- ja neidude koor. Lauludega esinesid nii solistid kui ka an-

Aleksander KRIMM

samblid. Igaks peoõhtuks õpiti selgeks uus näitemäng. Näitejuhtidena tegutsesid seltsi entusiastid, kauaaegne esimees Aleksander Krimm, koolijuhataja Paul Pedaksoo (Pedisson) jt. Seltsi kultuurielus paistis silma Udriku koolmeister Toomas Uttendorf, kes kohapeal juhatas pasunakoori ja sellega seltsi üritustel kaasa löi. Samuti oli ta agar näitemängust osavõtja. Ka hiljem, kui Udrikus T. Uttendorfi eestvedamisel iseseisev muusikaselts moodustati, jäi koostöö püsima. Kohalikku kultuurilukku on jäädvustatud paljude kadrinlaste nimed, kes seltsi isetegevusest hoogsalt osa võtsid.

Kuigi isetegevuslik ja meelelahutuslik osa seltsi elus silma paistis ja talle populaarsust tõi, jäi töö põhiraaskus harimistöele. Selleks korraldati mitmesuguseid kursusi, kus jagati eesrindlikke kogemusi praktilistel elualadel. 1909. aastal toimus karjakasvatuse ja põllutöökursus, mil-

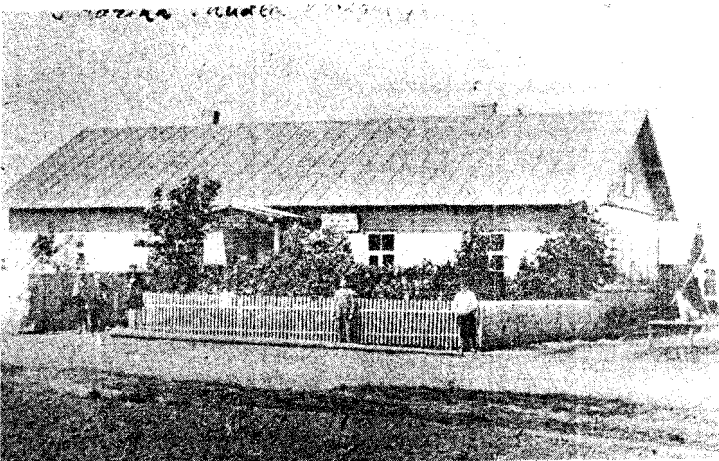
lest võttis osa 64 inimest. 1912. aastal korraldati aiatöökursus rohkem kui 70 osavõtjale, 1913. aastal majapidamis- ja keedukursusel osales 60 perenaist. Seega oli hariduselts omamoodi eelkäijaks tulevastele põllumajanduse ja perenaiste seltsidele, mis ametlikult kohapeal alles pärast 1920. aastat eluõiguse said. Üldhariduslike loengute organiseerimisega tegeles selts kogu oma eksisteerimise ajal. 1920. a. läks kool valla hoolduse alla.

1912. aastal taotles selts endale loa maksulise raamatukogu avamiseks. Kooli kõrvalt oli esialgu raske raamatukogu rahaliselt toetada. Paljudel juhtudel kinkisid seltsi töö eestvedajad kogu suurendamiseks isiklikke raamatuid. Agar selgitustöö lugejate arvu suurendamiseks tagas ka sissetulekute suurenemise ja fondi kasvu.

Oma mitmekülgse tegevuse arendamisel jäi selts ruumikitsikusse. Kuni 1910. aastani tegutseti kooli tarbeks üüritud majas ja Undla vallamajas. Vajaduse korral võeti ka A. Krimmi korter appi. Siis jõuti nii kaugele, et osteti päriseks krunt, kus asus koolimaja ning teisigi hooneid. 1911. a. suvel ehitati õuepealne vana sepikoda poiste magalaks. Vanast kõrtsist ehitati oma projekti järgi pidusaal, mis jäi paljudeks aastateks seltsimajaks. Teised hooned kohandati ümber ja anti üürile, sest ostuvõlg vajas suuremaid sissetulekuid.

Aja möödudes olemasolevad ruumid enam vajadusi ei rahuldanud ja nii hakkas tuurima uue hoone ehitamise mõtte. Ehitus sai ühistöö ja laenude korras teoks 1930. a. Uus seltsimaja kerkis vana kohale. Maja on püsinud tänaseni Kadrina kultuurikeskuseks. Kuigi hoone ise tänapäeva kultuurinõuetele tugevasti alla jääb, töötavad siin tublilt kohalik kultuurimaja ja raamatukogu.

Helle OLL

● Undla vallamaja

● Kadrina seltsimaja